

Lausunto

18.06.2024

Asia: VN/23281/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain, puoluelain, vaalilain sekä kansalaisaloitelain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Transparency International Suomi ry (TI Suomi) on itsenäinen, puoluepoliittisesti riippumaton ja voittoa tavoittelematon yhdistys, jonka tarkoituksena on ehkäistä korruptiota ja edistää läpinäkyvyyttä, vastuullisuutta, eettisyyttä ja rehellisyyttä yhteiskunnan eri alueilla. Transparency International Suomi edistää toiminnallaan oikeusvaltion periaatteiden toteutumista. Transparency International Suomi on osa kansainvälistä Transparency Internationalin verkostoa.

Pidämme lainsäädäntöuudistusta hallituksen esitykseksi eduskunnalle ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain, puoluelain, vaalilain ja kansalaisaloitelain 10 §:n (tästä eteenpäin "lainsäädäntöuudistus") muuttamisesta yleisesti tervetulleena muutoksena. Suomalainen vaalirahoitus on yhä puutteellinen, joka heikentää poliittisen järjestelmän luotettavuutta, läpinäkyvyyttä ja reiluuutta.

Tällä hetkellä vaalirahoituslainsäädäntöön sisältyy useita puutteita, joita uudistuksen tulisi kehittää. Nämä liittyvät etenkin vaalirahailmoitusten tarkastusmahdollisuuksiin, mutta myös yleisesti vaalirahoituksen sääntelyyn esimerkiksi anonyymien lahjoitusten osalta. Tietyissä poliittisen rahoituksen tyypeissä, esimerkiksi ulkomailta tulevassa rahoituksessa, on huomattavia lainsäädännöllisiä porsaanreikiä, jotka tulisi paikata. Tältä osin toivomme eduskunnan ottavan huomioon, että etenkin kiristävässä poliittisessä ilmapiirissä kunnianhimoinen lainsäädäntökokonaisuuden kehittäminen avoimempaan ja vastuullisempaan suuntaan on välttämätön suomalaisen demokratian uskottavuuden turvaamiseksi.

1. Transparency International Suomen suositukset lainsäädäntöuudistukseen liittyen

Yleisenä linjauksena lainsäädäntöuudistuksen on tukemaan vaalirahoituslain keskeistä tavoitetta demokratian tukemisessa uskottavasti ja tehokkaasti. Tämä vaatii sekä lainsäädännön avoimuuteen ja vastuullisuuteen tähtäävien ulottuvuuksien kehittämistä.

1.1. Vaalirahoitusilmoitusten kehittäminen

Vaalirahoitusilmoitusten raja-arvoja rahoittajien nimeämiseksi tulee uudelleenarvioida. Ulkoisen tuen määrä on kasvanut nopeaa tahtia. Esimerkiksi vuoden 2015 eduskuntavaaleihin nähden, edellisissä eduskuntavaaleissa ulkopuolista rahoitusta tuli lähes kolmannes enemmän. VTV:n raportista käy ilmi, että edellisissä vaaleissa 56%-65% rahoituksesta tulee nimeämättömiltä tahoilta. Tästä johtuen eduskunnan tulisi harkita anonyymien lahjoitusrajojen laskemista tai jopa puolittamista (kuntavaaleissa vähintään 400 euroa taikka eduskuntavaaleissa, presidentinvaalissa, aluevaaleissa tai europarlamenttivaaleissa vähintään 750 euroa). Mikäli yli puolet tai jopa kaksi kolmannesta rahoituksesta on anonyymiä, lainsäädäntö ei saavuta tavoitteita uskottavasti.

Mikäli vaalirahoituksen vastaanottoajat ulottuvat kampanjointiajan ulkopuolelle, riskit rahoituksen väärinkäytöstä kasvavat huomattavasti. Tästä johtuen ehdotamme takarajaa vaalirahoituksen vastaanottamiselle. Vaalirahoitusta saisi vastaanottaa maksimissaan kaksi viikkoa vaalipäivän jälkeen. Kampanja-ajan jälkeen vastaanotettu rahoitus olisi mahdollista käyttää esimerkiksi vaalirahoitukseksi seuraavissa vaaleissa.

1.2. Tarkastuksen tehostaminen

Valvovien viranomaisten tiedonsaantioikeuksia on parannettava, jotta mahdollisuus tarkastaa, valvoa ja sanktioida. Vaalirahoituslainsäädännön on taattava valtiontalouden tarkastusvirastolle oikeus saada tietoja, asiakirjoja, aineistoja ja virka-apua muilta viranomaisilta ja viranomaistehtäviä hoitavilta muilta tahoilta ehdokkaan vaalirahoituslaissa ja puoluelaisissa säädettyjen valvontatehtäviensä hoitamista varten. Tietojen saamiseksi tarkastusvirastolla olisi mahdollisuus asettaa uhkasakko. Vastaava vertailutietojen antamisvelvollisuus uhkasakkomahdollisuudella koskisi myös jälki-ilmoituksia. Näiden sanktioiden on oltava uskottavia sekä rahalliselta arvoltaan että muilta mahdollisilta jälkiseurauksilta.

Valtiontalouden tarkastusvirastolla on oltava myös asiaankuuluva tiedonsaantioikeus finanssilaitoksilta, jotta se voi todentaa vaalirahoitusilmoitusten vastaavan rahavirtoja. Tätä varten ehdotamme, että valtiontalouden tarkastusvirastolle annetaan tiedonsaantioikeus finanssi- ja luottoviranomaisten tietoihin siltä osin kuin vaalirahoituksen valvomiseksi on tarpeellista.

Tämän lisäksi ehdotamme, jokaisella eduskuntavaaleissa, presidentinvaalissa ja europarlamenttivaaleissa olevalla ehdokkaalla tulisi lähtökohtaisesti olla kampanjatili. Erillisen pankkitilin avulla ehdokas voisi erottaa vaalikampanjansa omasta yksityistaloudestaan. Muodollinen

vaatimus selkiyttäisi myös tarkastusviraston valvontatehtävää sekä lisäisi rahoituksen läpinäkyvyyttä. Lainsäädännön yhdessä tulisi harkita myös kiinteitä kampanjatilin kustannuksia, jotta ne eivät nouse ehdokasasettelua rajoittavaksi tekijäksi ja heikennä demokratian osallistumista.

1.3. Tukevan lainsäädännön hyödyntäminen

Vaalirahoituksen avoimuuteen on tuotava useita tarkastuspisteitä tiedon vahvistamiseksi. Nykyisessä tilanteessa lainsäädäntö koskettaa pelkästään valvottavia tahoja, jonka johdosta vaalirahoituksen vertailutiedot ovat usein puutteellisia. Tästä johtuen muita kampanjointiin ja poliittiseen rahoitukseen liittyviä lainsäädäntökokonaisuuksia on käsiteltävä niin, että valvovat toimielimet ja kansalaiset voivat hyödyntää näiden lainsäädäntöjen johdosta julkaistavia tietokantoja esimerkiksi vaalirahoituksen osalta.

Tähän liittyvät esimerkiksi seuraavat digitaalisia ja tavanomaisia mediatarjoja koskevat lainsäädäntökokonaisuudet:

Digitaaliset alustat: EU:n digipalvelusäädöksen (Suomessa 20/2024 Laki sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta) läpinäkyvyysvaatimukset

EU:n poliittisen mainonnan säännöt: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/900, annettu 13 päivänä maaliskuuta 2024, poliittisen mainonnan avoimuudesta ja kohdentamisesta

1.4. Ulkomainen vaalirahoitus

Ulkomailta tulevan vaalirahoituksen osalta nykyinen lainsäädäntö on helposti kierrettävissä. Transparency International Suomi on pitänyt tätä merkittävänä uhkana sekä Suomen poliittiselle integriteetille että ulkopoliittiselle vaikuttamiselle. Viitaten vuoden 2023 selvitykseen ulkomaisesta vaalirahoituksesta, ehdotamme, että seuraavat toimenpiteet kehittäisivät päätöksenteon avoimuutta ja korruptiontorjuntaa:

Ulkomaista rahoitusta (tai lainaa) vastaanottavaa sanoitusta on tarkennettava lainsäädännössä niin, ettei siihen jää aukkoja.

Vaalirahoituksen valvojille on myönnettävä tiedonsaantioikeudet, joilla voidaan varmistaa, ettei ehdokas, puolue, puolueyhdistys tai puolueen lähiyhteisö ota vastaan suoraa tai epäsuoraa taikka välitettyä tukea tai lainaa ulkomaiselta valtiolta, yhteisöltä tai muultakaan taholta lain vastaisesti. Ilman näitä oikeuksia puolue- ja vaalirahoituslainsäädäntö on selkeästi vajavainen.

Eduskunnan tulee harkita vaali- ja puoluerahoituksen rajaamista niin, että ulkomailta tuleva vaalirahoittaminen ei ole mahdollista valvonnan ulkopuolelta. Tämä tulee tehdä niin, ettei se vahingoita Suomen kansalaisten mahdollisuutta osallistua poliittiseen toimintaan myös ulkomailta.

Harkinnassa tulee myös huomioida yhdenvertaisuusperiaate, eikä rajaaminen saa johtaa esimerkiksi syrjintään.

2. Tukevat toimenpiteet

TI Suomi huomauttaa, että Valtiotalouden tarkastusvirastolle on turvattava tarvittavat resurssit uusien tietojen keräämistä, käsittelyä, julkaisua ja auditointia varten. Tältä osin lainsäädäntöuudistuksen on tapahduttava tukevien toimenpiteiden, etenkin asianmukaisen resursoinnin, kanssa.

Transparency International Suomi Ry:n puolesta

Ilkka Penttinen Fouto

Puheenjohtaja

Transparency International Suomi

ilkka.penttinen@transparency.fi

Penttinen Fouto Ilkka
Transparency International Suomi ry